

Ősbemutató után

Kortárs magyar drámák sorsa Földes Anna könyvében

2015. augusztus 11. kedd, 11:01

Földes Anna újságíró, színikritikus, irodalomtörténész legújabb kötetében néhány kortárs magyar dráma „színpadi történetét” dolgozta fel.

Az Ősbemutató után címmel megjelenő könyvet a szerző és **Radnóti Zsuzsa** dramaturg közreműködésével az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet Körtermében mutatták be májusban. A kötetről most **Zappe László** értekezik [a Népszabadságban](#).

Kritikus szemmel a kritikus kötetéről:

"Kortárs magyar drámák sorsát ígéri **Földes Anna** könyvének alcíme. A téma monografikus feldolgozását persze nem ígéri. Ennél kevesebbel is beéri, épp ezért többet is ad. Szubjektív

színháztörténetet. Nagyon kevés kivétellel arról ír, amiről személyes emléke van, vagy amiről annak idején kritikát írt. Szellemesen megválasztott történelmi vezérfonalra felfűzött kritikák gyűjteményének is mondhatjuk a kötetet, amely a legfontosabb huszadik századi drámaírók jelentős műveinek színházi felújításait idézi meg" - fogalmaz a kritikus, aki úgy véli, Földes Anna könyvének legnagyobb érdeme, hogy megidézi, elemzésekkel értelmezi az elmúlt évtizedek magyar drámaelőadásait, tudatosítja, hogy a darab a színpadon él, anélkül csak, sőt legfeljebb irodalom.

"Írásmódjuk is a tanulmány és az újságcikk közötti létállapot. Földes az irodalomtudomány felől érkezik, kandidátus is, miközben a stílusa könnyedén oldott. Sok mindenben hagyatkozik az emlékezetére, olyan mintha leülne, mesélne, és ezt foglalná írásba. Ez némi szertelenséggel, esetlegességgel is jár, de könnyeddé teszi a szöveget, amit ezúttal sikerült annyira kis betűkkel nyomni, hogy a szemnek meglehetősen kemény munka az olvasása. Tudományos megállapítások társulnak anekdotikus, de gyakran igen fontos elemekkel" - fogalmazott kritikájában **Bóta Gábor** [a Népszavában](#).

"Olyasmit viszonylag ritkán szoktak leírni, hogy például A tanítónő ősbemutatója azért késett, mert a papírlapokon lévő szöveget a sűgőnőnek kellett volna rendbe szednie, de ő nem iparkodott a munkával. Ahogy az sem szokott tudósi elemzésekben szerepelni, hogy a Döglött aknák előadói csak aztán nyugodhattak meg, hogy nem tettek betiltanivaló rosszfát a tűzre, miután Kádár János is megnézte az előadást, és jókat nevetett. De hát ez is Kelet-Európa, ha úgy tetszik, ezekről az abszurdításokról is szól a Döglött aknák, amik sajnos korunkban már megint nem annyira döglöttek. Földes éppen azt érzékelteti, hogy egy-egy darab miért kerül újra fókuszba, miért kap, vagy nem kap színpadot" - méltatta a könyvet a Népszava.

Részlet a könyvből:

Magam mentsége

Amikor a kritikus útjára bocsátja régebben írott, de a jelenben is érvényesnek szánt színháztörténetivé lett tanulmányait, nem nagyon tudja, talán nem is akarja leküzdeni szorongását. Hiába kapaszkodik a kánonba került művek ismertségébe, drámatörténeti rangjába, az elmúlt évek, évtizedek színházi bemutatóinak kritikai visszhangjába, a szelekció hozadéka kivédhetetlenül esetleges. Esetleges, mert nem biztos, hogy mindenkor az utókor megbecsülésére leginkább érdemes művek maradtak fenn a rostán. A bírálói tevékenység legkockázatosabb eleme a rangsorolás.

Ha kihagyhatatlan a drámatörténet legfényesebb lapjait vizsgálva Németh László drámai munkássága és ezen belül a *Galilei*, miért ne hallgassunk azokra, akik az első helyre inkább a *Széchenyit* választanák? De vajon kihagyható-e színházi visszatekintésünkben a költő színpada, mellőzhetjük-e valamiféle dramaturgiai perfekcionalizmustól vezérelve Illyés Gyula – klasszikust megillető tisztelettel játszott és tárgyalt, dramaturgiai szempontból sokszor és nem is alaptanul vitatott – drámáit. Az *Ozorai példától a Kegyencig*. De ha besoroljuk drámairodalmunk aranytartálékába a költő színpadon élő, sőt tovább élő darabjait, miért lennének szigorúbbak a prózairóval? Miért mellőznénk Déry Tibor korai és valóban úttörőnek tekinthető avantgárd drámáját, a Paál István rendezésében, a szakma nagy meglepetéseként bemutatott *Óriáscsecsemőt*, vagy a felszabadulás után különös és méltatlan vitákat ébresztő, de soha méltó módon nem értékelt *Tanúkat*? És milyen színházi sorsot érdemelnek az évtizedeken át könyvdrámaként számon tartott Weöres-drámák?

Bízom benne, hogy kritikusi tevékenységem során méltón – vagy legalábbis a tölem telhető legnagyobb alapossággal – elemeztem Örkény István drámáit és követtem a darabok színpadi sorsát, főként azért, hogy válaszolhassak a huszadik század irodalomtörténetének talán legtöbbször feltett kérdésére, hogy miért éppen Örkény? Miért az ő drámai és prózai életműve őrizte meg leginkább – már-már szinte egyedül a kortársak között – aktualitását, népszerűségét a múlt időben? De ebbe a válogatásba a magam Örkény-élményének is csak egy része került. Kimaradt a *Vérrokonok*, mert máig nem született meg a mű adekvát előadása és a *Kulcskeresők*, mert maga a darab sem közelíti meg önértékénél fogva a történelmi korszakokat túlélő *Tótékat*.

De főként személyes lehetőségeim korlátaival menthetem, hogy vékonyka kötetemből kimaradt Nadas Péter *Takarítása* és Mészöly Miklós *Ablakmosója*. Hogy nem szerepelnek **Eörsi István** és Hamvai Kornél darabjai. Kortárs kritikusként utólag nehéz jóvátenni, bepótolni az elmulasztott ősbemutatókat.

Egyetlen mentségem – ha ugyan mentség –, hogy újságíróként soha nem sikerült főállású színikritikussá lenni. Nem egyszer parancsolt az alkalom, a lehetőség. De az is igaz, hogy

szabadúszóként szerencsére többnyire magam választhattam feladataimat, és ily módon sikerült érvényre juttatnom azt a törekvésemet, hogy a látott drámákat „működésben”, folyamatos hatásukban vizsgáljam. Bizonyíthattam, hogy (betűrendben) Ascher Tamástól Várkonyi Zoltánig, Berényi Gábortól Zsótér Sándorig sorolhatók azok a rendezők, akik úgy tudtak drámát olvasni, hogy szuverén értelmezésük, személyes víziójuk által képesek voltak megújítani egy-egy korábban bemutatott és értékelt drámát. Akik egy-egy felújítás kezdeményezőjeként, nemcsak a darabok esztétikai értéke, dramaturgiai érvénye, nyelve, jellemábrázolásuk ereje, hanem a művek mondanivalójának időszerűsége alapján döntöttek. Természetesen számított a megújult szereposztás által kínált lehetőség is. A *Csirkefej* sikersorozata akkor vált folytathatóvá, amikor Gobbi Hilda szerepét Töröcsik Mari vehette át. A *Bösendorfer* felújításához Makay Margitra volt szükség.

A legnagyobb nyomatékkal tanulmányaimban én is az előadott darabok aktuális üzenetét vizsgáltam: mennyiben van jelen egy-egy műben a színpadon túli valóság, az élő történelem. Csurka István Horvai rendezte *Deficitjéből* nem lehetett nem kihallani 1956 üzenetét, de a rendszerváltás után látott *Döglött aknákból* úgy éreztem, hogy már kifogyott a politikai robbanótöltet. A legelső megrendítő stúdió színpadi találkozás után évtizedekkel később lett kortársunkká Sarkadi *Oszlopos Simeonja*. És Weöres nagyszerű *A kétféjű fenevadját* is akkor élveztük igazán, amikor a komország kiszolgáltatott ügyeskedőinek manőverezésében az új damaszkuszi úton tolongó kor- és honfitársainkra ismerhettünk. A hazai hatalomváltások, fordulatok különös fénytörésű tükrét ismertük fel Görgey Gábor legsikeresebb darabjának megannyi előadásában, valahányszor arról vitatkoztunk komámasszonyként a szünetben, hogy ott és akkor éppen hol a stukker?